

1. חסיב
2. הרשה
3. עמאר
4. סבאח
5. חסין
6. דאוד
7. תייסיר פתחי טהה עמארנה, ראש מועצת הכפר עכאבה
8. המוקד להגנת הפרט

באמצעות עו"ד מיכאל ספרד ו/או חגי בנזימן ו/או אלון ספיר, ו/או קלה ספיר כולם מרחי' דוד חכמי 12, תל-אביב 6777812 ; טל : 03-6206947/8/9, פקס : 03-6206950

-- נ ג ד --

1. ראש ממשלת ישראל
  2. שר הביטחון
  3. מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון
  4. משרד הביטחון - מינהלת גדר ההפרדה
- באמצעות ב"כ עו"ד מפרקליטות המדינה, משרד המשפטים, רח' סלאח א-דין 29, ירושלים

תשובת העותרים לתגובה המקדמית מטעם המשיבים

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 14.09.21, מתכבדים העותרים להגיש תשובתם לתגובה המקדמית מטעם המשיבים 1-4 שהוגשה ביום 18.12.20. אורכה של תשובה זו 7 עמודים ולפיכך מוגשת במקביל בקשה להגדלת מכסת העמודים שקבע בית המשפט הנכבד ב-2 עמודים נוספים.

ואלה נימוקי התשובה:

1. עניינה של עתירה זו, כזכור, בדרישת העותרים להזיז את תוואי מכשול הפרדה במקטע שעובר על אדמות הכפרים קפין, נזלת עיסא ועכאבה, וזאת לנוכח הטענות הרבות שהועלו בה על הנזק העצום שנגרם ליכולת לעבד את אדמות מרחב התפר שהגדר יצרה, לנוכחות הפלסטינית במרחב, ולזיקת החקלאים לאדמותיהם. לטענת העותרים, ההחמרה שהתרחשה בשנים האחרונות בנהלים למתן היתרי כניסה למרחב וביישום, הובילה למצב בו החקלאים מתקשים להמשיך את פעילותם במרחב ונדחקים לצמצם אותה בהדרגה.
2. בתגובתם המקדמית לעתירה טענו המשיבים טענות משפטיות שונות (ובהן, כדרכם בקודש, טענות סף שמטרתן למנוע דיון לגופו של העניין). בנוסף, המשיבים הציגו בתגובתם המקדמית טענות עובדתיות שלשיטתם סותרות את גרסת העותרים ומפריכות את הטענה שהתרחשו שינויים לחומרה, ולכל הפחות את הקשר שהעותרים טוענים לו בין מדיניות הקפ"קים והשינויים שהתרחשו בה בשנים האחרונות, ובין הפגיעה הקונקרטיה בעותרים הפרטניים. כתב תשובה זה נועד להגיב אך ורק לטענות העובדתיות שהעלו המשיבים.
- א. **ההגבלות על כניסת קרובי משפחה של בעלים רשומים, והירידה במספר ההיתרים המונפק מדי שנה**
3. בתגובה המקדמית השיבו המשיבים לטענת העותרים שמאז 2014 הוחמרו הנהלים והמדיניות בדבר הנפקת היתרים, בטענה שניתן עדיין להנפיק היתרים לבני משפחתם של חקלאי המרחב, וזאת גם תוך חריגה ממכסת המועסקים בחלקה (ס' 63). מעבר לכך, לטענתם, לא זו בלבד שלא חלה ירידה במספר ההיתרים, אלא שחלה עלייה במספר ההיתרים שניתנו "בין השנים 2014-2016". ובכן, מענה זה יש בו להטעות. אכן, **כאמור בעתירה עצמה** (ס' 77), בקפ"ק 2014 הוכנס גם סעיף שמעניק **שיקול דעת לרמת"ק** להורות על הנפקת היתרים לבני משפחה מדרגה ראשונה מעבר למכסה (ס' 10(א)(9)(ג) לפרק ג'). **אולם בפועל**, למרות סמכות זו של הרמת"ק, חלה מאז 2014 **ירידה דרמטית** בהיקף ההיתרים שמאושר **בכל שנה**, והאופציה נותרה תיאורטית בעיקרה.
4. בתשובתם בעניין זה, המשיבים בחרו להתמקד, באופן שלצערנו אין מנוס אלא מלכנותו מניפולטיבי, בנקודה המסוימת **בתהליך הצמצום העקבי בהיקף ההיתרים המונפקים** שבה ניתן להצביע על עלייה מספרית במספר ההיתרים **האבסולוטי** – והיא בין השנים 2015 ו-2016. המשיבים התעלמו מכך שבחינה של כל צמד שנים אחר (ובכלל זאת השוואה בין 2014 ל-2015) ושל המגמה הכללית, מראה ירידה מובהקת ועקבית במספר ההיתרים המונפקים (זאת על פי הנתונים שמסרו המשיבים עצמם, כאמור בס' 131 לעתירה): כך בין השנים 2014 ו-2015 (ירידה מ-3221 ל-2661), בין השנים 2016 ו-2017 (מ-4311 ל-2389), ובין השנים 2017 ו-2018 (מ-2389 ל-1876). **כלומר: בין 2014 ועד 2018 יש ירידה עקבית במספר ההיתרים, מ-3221 בשנה ל-1876, עם עלייה אחת, רגעית ויוצאת דופן שלא מייצגת את המגמה, ודווקא בה התמקדו המשיבים.**
5. מעבר לזאת, אף העלייה הנקודתית הזו במספר המוחלט אינה סותרת את טענות העותרים לצמצום בהיקף מתן ההיתרים, כאשר גם **בשנה היחידה בה מצאו המשיבים עלייה מספרית הייתה ירידה באחוז ההיתרים שניתנו** מתוך כלל הבקשות שהוגשו, מ-75% בשנת 2014, ל-62% בשנת 2015. למען הנוחות נזכיר את הנתון שנכלל בכתב העתירה והיה בפני המשיבים: כי על פי המספרים שנמסרו לעותר 8, נרשמה צניחה הדרגתית אך חדה (ללא יוצאי דופן), **מאישור של 75% מהבקשות שהוגשו ב-2014 ל-26% מהבקשות שהוגשו ב-2018.**
6. נתייחס בקצרה גם לעניינם הפרטני של חלק מהעותרים, אך נציין שהעובדות שמציינים המשיבים לאורך תגובתם הן פעמים רבות חסרות הקשר ומטעות. המשיבים מתעלמים מכך שהעתירה והעובדות המתוארות בה מתעסקות בעיקרון בשנים שמאז פרסום קפ"ק 2014 ועד להגשת העתירה ב-2020, ובכל טענותיהם ביחס לעותרים פרטניים מתייחסים במקשה אחת מעורפלת לשנים האלה ולשנים הראשונות של משטר ההיתרים.

7. עם זאת, נבקש לעדכן שבדיקה מול **העותר 1** בעקבות קבלת תגובת המשיבים, העלתה שנפלה טעות בהבנה שלנו (באי כוחו) את דבריו בעת גביית התצהיר שלו, וכוונתו הייתה שהוחרמו בעבר היתרים של אחייניו ולא של בניו. באשר לבניו, נבקש לעדכן שאחד מהם הגיש בקשה לחידוש ההיתר החקלאי שלו וזו אושרה בחודש יוני. גם עבורו ועבור בנותיו הוגשו לאחרונה בקשות לחידוש היתרים שטרם טופלו.

8. ביחס לעותר 5 בחרו המשיבים לציין, ללא גילוי מלא של העובדות, שקיבל בעבר היתרים וכי יש בידו היתר חקלאי בתוקף, מבלי לציין שהעותר 5 עבר מסע תלאות על מנת להחזיק בהיתר שבידו. כשב-2018 פג תוקף ההיתר שהחזיק בו, הגיש בקשה לחידוש 8 פעמים עד שקיבל התייחסות (!). זאת ועוד, כפי שהעיד בתצהירו, אותו היתר הוחרם ממנו בשער, ללא הסבר, ביולי 2019. לטענת המשיבים בתגובתם ההיתר הוחרם "בשל הפרות של תנאי ההיתר", אך טענה זו לא נמסרה לעותר 5 בעבר, הוא מעולם לא נעצר על שהייה בלתי חוקית בישראל, ובהמשך אותה הפסקה כותבים הם בעצמם: "יוער כי במערכות המשיבים לא קיים תיעוד בדבר מהות הפרות". לא ברור מדוע אם כך המשיבים מרשים לעצמם לטעון בפני בית המשפט שהעותר 5 הפר תנאי ולרמוז שההחרמה הייתה ראויה, במיוחד לאור כך שכידוע למשיבים, ההיתר הושב לו, בעקבות ניהול הליכים מייגעים להשבתו. למעשה, מר חסין לא הצליח לקבל בחזרה את ההיתר שהוחרם עד שהגיש עתירה מנהלית בעזרת העותר 8, ונותר ללא היתר למשך כשנה לאחר ההחרמה הפסולה (!). העתירה מטעמו נמחקה בהסכמה כשבועיים לאחר הגשת עתירה זו, וחודשים לפני כתיבת תגובת המשיבים שלא הזכירה אותה.

עותק של פסק הדין בעת"מ 20-06-11701 מצ"ב ומסומן א'

9. גם בקשר לעותרים נוספים עולה מתיאורם של המשיבים עצמם כי בשום פנים ואופן לא מדובר במערכת המתפקדת באופן מספק ביחס לצרכי התושבים, אלא שהתושבים נאלצים לרדוף אחר המשיבים לקבלת ההיתרים שבהם תלויה פרנסתם, ולהתמודד עם החרמות בלתי מוצדקות של ההיתרים שניתנים. לגבי העותר 3 למשל, מציינים המשיבים: "...יוער כי היתרו של העותר לצורך חקלאי הוחרם בשנת 2014 והושב לו במת"ק ביום 5.2.14 (יוער כי במערכת המשיבים לא קיים תיעוד לרקע של החרמה קצרה זו)". כלומר גם בעניין העותר 3 המשיבים לא יודעים לומר מה הייתה עילת החרמה שעבר אך לא רואים כל בעייתיות בכך וחשים בנוח להציג את החרמה כמוצדקת על אף שההיתר הושב לו. קשה שלא להריח את ריחה הרע של השרירותיות העולה מהחרמות ההיתרים של העותרים 3 ו-5.

ב. חזקות גודל החלקה וחלוקה בין יורשים

10. בעתירה נטען שהכלל מקפ"ק 2017 שהתנה קבלת היתרים בהיות החלקה בגודל מינימלי, תוך כפיית חלוקת החלקות בהתאם למספר היורשים של החלקה (להלן: "מגבלות הגודל"), תרם לצמצום הדרמטי במספר ההיתרים החקלאיים שהתקבלו מאז הוספתו (ראו ס' 112(ג)-(ד)). מגבלות הגודל נתקפו גם בבג"ץ 6896/18 טעמה נ' המפקד הצבאי בגדה (להלן: בג"ץ טעמה) שהגישו מספר עותרים פרטניים וכן העותר 8 בענייננו.

11. בתגובתם לעתירה המשיבים הודו כי עדכון הקפ"ק מ-2017 נועד לצמצם את מספר זכאי ההיתרים, או בשפתם המכובסת: "למנוע כניסה נרחבת ובלתי מבוקרת של פלסטינים למרחב התפר". לטענתם, חסם זה נועד לתת מענה לבעיה שיצר עדכון הקפ"ק הקודם, שגרם לעלייה במספר ההיתרים שהתבקשו "באופן שלא עולה בקנה אחד עם המטרות הביטחוניות לשמן הוקם הגדר". עם זאת, המשיבים לא סיפקו נתונים כלשהם המבססים את הטענה שנגרם נזק ביטחוני כלשהו שיש בו להצדיק החמרה והכבדה מכוונת על כל חקלאי מרחב התפר.

12. עוד צוין בתגובת המשיבים כי נקבעו בתיקון של 2019 קריטריונים לקבלת "היתר לצרכים אישיים במרחב התפר" ונרמז כאילו היתר זה נותן מענה על הצרכים הנותרים של תושבים לעשות שימוש בחלקות שלהם

במרחב, גם אם גישתם בהיתר חקלאי הוגבלה. ההצבעה על סעיף זה כמשלים וממלא את הפער שנוצר, וכמאפשר גישה ראויה לאדמות הוא מטעה מאוד, במידה העולה לכדי חוסר תום לב. ראשית, מדובר בתיקון שהיה תקף לשנה אחת, ואחריה שוב הוחמרו הנהלים ביחס ל"היתר לצרכים אישיים". כאמור בעתירה וכמאפשר בתגובת המשיבים, שיטה זו ("שיטת הכרטיסייה") בוטלה בעקבות בג"ץ טעמה, לאחר שניתן בו צו על תנאי משום שהמדינה לא הוכיחה שחל שינוי כלשהו שהצדיק את החמרת הנהלים הנוגעים להיתרים החקלאיים. שנית, גם בשנה בה היה תקף התיקון הזה מ-2019, ההיתרים לא ניתנו "לתקופה של שלוש שנים" כפי שנטען בתגובת המשיבים. התיקון איפשר מתן היתר לתקופה **מרבית** של שלוש שנים, כאשר אורך התקופה **ומספר הכניסות** נקבעו "בהתאם לצורך הפרטני של מגיש הבקשה", וזאת **על פי הערכתו של הקצין המחליט** בבקשה. בפועל, כפי שנטען **בבג"ץ טעמה**, ההיתרים ניתנו לשלושה חודשים גם אז, למיטב ידיעת העותרים.

13. בעקבות **בג"ץ טעמה** פורסם קפ"ק 2021. בנוסף לביטול שיטת הכרטיסייה ובהמשך לאמור בפסקה הקודמת, נקבע כי ההיתרים שניתן לקבל עבור "צרכים אישיים" יינתנו שוב לתקופה שהיא בשיקול דעתו הבלעדי של הגורם המחליט. ובכן, גם לאחר פרסום קפ"ק 2021 הפרקטיקה הנוהגת היא מתן היתרים אלה לשלושה חודשים בלבד. במילים אחרות, בעקבות הכללים המצויים בקפ"ק 2017, אשר חלים גם היום, חקלאי המעבד חלקה שלא עומדת בחזקת הגודל, יאלץ לבקש **שמונה** היתרים על אותה התקופה עליה נדרש בעבר לבקש היתר חקלאי אחד בלבד ואין בפרטים עליהם הצביעו המשיבים להפריך טענה חשובה זו.

14. המשיבים טוענים גם שטענות העותרים באשר למגבלות הגודל אינן רלוונטיות משום שחלקותיהם אינן "מזעריות". ראשית, כפי שהסביר העותר 8 בעתירתו בבג"ץ טעמה, ישנן חלקות רבות שנחשבות "מזעריות" על ידי המשיבים, למרות שהן אינן מזעריות ואינן מחולקות על ידי בעליהן באופן שמחלקים אותן המשיבים בחישוביהם. שנית, זהו ככל הנראה מצב הדברים ביחס ל**רוב** חלקות העותרים 1-7, אך המידע המדויק מצוי בידי המשיבים בלבד ואינו ידוע לחקלאים אלא אם המשיבים מוסרים אותו בעת סירוב לבקשה. שניים לפחות מהעותרים הפרטניים בעתירה זו (העותרים 2 ו-6) מסרו בתצהיריהם טענות קונקרטיות על בקשות להיתר שסורבו בעילת "חלקה מזערית". ושלישית, **בשל המדיניות לחלק את גודל החלקה בין מספר היורשים – סופן של כל החלקות להפוך לחלקות מזעריות, וגם אם הן אינן כאלה כיום, הן תהפוכנה לכאלה בעתיד.**

15. כפי שמסר **העותר 2** בתצהירו (ס' 4), בקשתו להיתר נדחתה פעמיים לאחר עדכון הקפ"ק ב-2017, פעם אחת בשל הקביעה כי החלקה שלו היא "חלקה מזערית". גם בעניינו נרמז בתגובת המשיבים המתארים כי "לעותר 2 היתר חקלאי" כאילו קיבל את ההיתר הזה ללא קושי. ההיתר הקודם שלו אכן חודש לבסוף וניתן לו לשנתיים, עד 01.04.21, אבל הוא קיבל את ההיתר **למעלה משנה וחצי לאחר שביקש אותו, וגם זאת רק לאחר שהגיש עתירה מנהלית בעזרת העותר 8 (!)**. נעדכן גם שהעותר 2 וזוגתו ביקשו את חידוש ההיתרים שלהם לאחר שפג תוקפם ב-01.04.21, וההיתרים חודשו ב-03.05.21 לתקופה של שנתיים, עד 02.05.23.

16. כך גם בעניינו של **העותר 6**, אשר לגביו טענו המשיבים בכוללניות ומבלי לציין את המשוכות הרבות שעברו הוא ומשפחתו על מנת לקבל את ההיתרים שקיבלו. נזכיר, העותר 6 ציין בתצהירו שהוא היחיד מבין אחיו ובניו שקיבל היתר חקלאי **באופן עקבי וסדיר** לאחר הקמת הגדר. ב-2017 סורבה בקשתו של העותר 6 לחידוש ההיתר שלו. העותר 6 החל מיצוי הליכים בליווי העותר 8, ובמסגרתו התברר שבקשתו נדחתה בשל החמרת הנוהל ב-2017 והקביעה שהחלקה שלו היא "חלקה מזערית".

17. יצוין כי בתיקון של הקפ"ק מ-2021 (שמסיבה כלשהי לא הוזכר על ידי המשיבים), נוספה אפשרות לבעלי קרקעות שחלקותיהם נחשבות "מזעריות" בשל חישוב חלוקת שטח על ידי המשיבה 4, להעביר זכויות מאחד לאחר כך שהחלקות יחושבו כחלקה מצרפית אחת כך שגודלה יעלה על 330 מ"ר, ותזכה את בעל הזכויות עליה

בהיתר חקלאי. שינוי זה אינו מאיין את הפגיעה שנגרמת ממגבלות הגודל, שכן כדי להנות מהשינוי על בעלים רבים לוותר על זכויותיהם בחלקות - פעולה שמאיימת על הזיקות לשטח – זיקות שהתחייבו המשיבים לשמר.

ג. מניעת הכנסת ציוד וכלי רכב

18. בעתירה טענו העותרים שהמגבלות הנוגעות להכנסת ציוד חקלאי ולביצוע פעולות חקלאיות מסוימות במרחב (ראו לדוגמא ס' 106, 136 לכתב העתירה), גורמות לכך שהתפוקה החקלאית יורדת, כמו גם ערכה הכלכלי. במענה לכך המשיבים טענו שהאיסור על הכנסת חומרים דו שימושיים אינו ייחודי למרחב התפר ותקף בכל שטחי הגדה המערבית, ושחקלאים יכולים לבקש היתר להכניס את החומרים והציוד האסורים וכן לבקש היתר להיכנס למרחב על גבי רכב חקלאי. המשיבים גם מציינים שהעותרים לא הציגו בקשות להכנסת ציוד שנדחו. בנוסף, המשיבים הדפו את הטענות כי מגבלות אלה פוגעות ביכולת בחקלאים לעבד את האדמות ומובילות לצמצום היקפי הפעילות החקלאית, בנימוק שלטעמם מסקנה זו לא מבוססת דיה.

19. העותרים יבקשו להדגיש בהקשר זה מספר נקודות חשובות, כפי שנפרט כעת:

א. העותרים התייחסו בעתירתם לשני רבדים נפרדים בכל הקשור לכניסת ציוד ורכבים (ואנשים) למרחב: המדיניות כפי שעולה מהנהלים מחד, ומניעת מעבר בפועל על ידי החיילים בשערים מנגד - דבר המתרחש לעיתים גם כאשר מחזיקים התושבים בהיתרים מתאימים (ראו ס' 93, 133 לעתירה). זוהי נקודה מרכזית בעניין זה, שכן ניסיונם המר של החקלאים במרחב הבהיר שלא ניתן לצפות אילו היתרים יתקבלו ומתי הכניסה תתאפשר ולהסתמך על אלה. לכן, רוב העותרים, כמו אחרים בכפרים שלהם, ויתרו על הכנסת רכבים וציוד ובצער רב צמצמו את היקף פעילותם במרחב בהתאם לכך. הטענה שהעותרים לא ביקשו בקשות להכנסת ציוד או רכבים מלמדת רק על ההיכרות שלהם עם המדיניות והמציאות בשטח, ואין בציון עובדה זאת להתמודד עם הסוגייה המהותית של המגבלות הקיימות בנוהל ובפועל על הכנסת ציוד למרחב, וההשפעה הקיצונית של מגבלות אלה על היקף הפעילות החקלאית במרחב.

ב. המשיבים לא התייחסו לאמור בתצהירי העותרים על השימוש במכוניות פרטיות בעבודתם החקלאית והאופן בו מניעת מעבר של רכבים פרטיים מהווה בפועל חסם להכנסת ציוד חקלאי ולהוצאת יבול. ייתכן שהדבר לא הודגש מספיק בעתירה ועל כן יובהר - לרוב העותרים אין טרקטורים או מחרשות ממונעות, כך שהם זקוקים לרכב פרטי (במקרים רבים עם נגרר כגון עגלה או מיכל מים) על מנת לשנע כלי עבודה וחומרים חקלאיים אל האדמות החקלאיות ובחזרה, ולהוציא יבול. כך נוהגים החקלאים בעבר השני של הגדר, ובענייננו השימוש ברכב משמעותי במיוחד לאור סוגיית המרחק בין השערים לחלק מהחלקות. אכן, קיימת אפשרות לבקש לרשום רכב פרטי על היתר חקלאי, אך היא מצומצמת אפילו במישור הנוהל הכתוב כאשר לפי קפ"ק 2019, נקבע כך: "במקרים חריגים בלבד, ובאישור הרמת"ק, יורשה מעבר רכב פרטי דרך שערים חקלאיים". ובכן, לא מדובר באפשרות זמינה וקלה כפי שנרמז שתשובת המשיבים.

20. באשר לטענה כי העותרים לא ביססו את הקשר בין אי-הכנסתו של ציוד חקלאי לחלקות והקושי של החקלאים לעבד אדמות חקלאיות --- נדמה שהדבר טמון בכללי לוגיקה בסיסיים ותמוה שמתבקשת בעניין הוכחה. הדבר דומה לדרישה להוכיח את הפגיעה שתיגרם לפרקליטים במשרד המשפטים ממניעת הכנסה של מחשבים למשרדיהם. מן הסתם הפרקליטים לא ישבתו אלא ישובו לכתוב תגובות מקדמיות לעתירות בכתב יד.

21. למעלה מן הצורך נזכיר שכמה מהתלונות הספציפיות שהועלו במסגרת התצהירים של העותרים מפרטות מפורשות את הקשיים שנגרמים להם כתוצאה מהמגבלות הקשורות בציוד, ונפנה בעניין זה לתצהירים של העותר 1 (בס' 7, 10), העותר 6 (בס' 9), והעותר 7 (בס' 11-12).

22. בנוסף, **העותר 8** מייצג תכופות חקלאים ממרחב התפר בבקשות להיתרים, וניסיונו מעלה שהרישום של רכבים על היתרים אינה פשוטה כפי שנטען בתגובת המשיבים. מאז הגשת העתירה ייצג העותר 8 מספר חקלאים בעררים לוועדת הערר של המינהל האזרחי ובעתירות מנהליות לבית המשפט המחוזי על סירובים לרשום רכבים פרטיים בהיתרים (בין היתר). בינואר האחרון התקבלו מספר החלטות בהן התקבלו טענות החקלאים העוררים/עותרים, והוחלט על רישום פרטי הרכבים שלהם. ההחלטה באחת מהעתירות מצורפת כאן כדוגמא.

עותק של פסק הדין בעת"מ 21-01-7706 מצ"ב ומסומן ב'

23. לסיכום נקודה זו, התמונה הכוללת היא שהמשיבים מטילים מגבלות, חלקם בדין (בנהלים ובפקודות) וחלקם בפועל, על הכנסה של ציוד ושל כלי רכב חקלאיים ופרטיים למרחב התפר, והדבר מוביל למגבלות בפועל על העבודה החקלאית שתוצאתן היא צמצום היקף העבודה שנעשית במרחב. תגובת המשיבים היא ניסיון להסיט את הדיון ממצב הדברים בשטח אך אין בעובדות שהזכירו בהקשר זה לסתור את גרסתם של העותרים.

ד. דרכי גישה

24. בעתירה טענו העותרים שהגבלת כניסת התושבים המוגנים לשערים מסוימים ומעטים, מאלצת חקלאים לעבור דרך ארוכה וקשה כדי להגיע לאדמותיהם, ומקשה על שינוע של ציוד אל האדמות ועל שינוע יבול החוצה מהן, ולכן פוגעת מאוד ביכולת לטפל בגידולים בצורה עקבית וברת קיימא (ראו ס' 105-103).

25. בתגובתם לא התכחשו המשיבים לטענות העותרים על הריחוק של חלק מהאדמות החקלאיות מהשערים המוקצים, או לקושי בשימוש בדרכים אלה בפועל בהיות חלקן לא סלולות והרריות. עם זאת הצביעו המשיבים על קיומם של שבילים מהשערים החקלאיים "המובילים לעומק השטח". עוד טענו המשיבים כי טענות העותרים בהקשר זה הועלו ללא ביסוס עובדתי מספק לעצם קיום הבעיה ולקשר שלה לעותרים. במיוחד מדגישים המשיבים כי העותרים לא הצביעו על ניסיונות קונקרטיים לפנות למשיבים לפתרון הבעיות בגישה.

26. נבקש להבהיר: אין בטענה הכללית של המשיבים שקיימים שבילים לעומק המרחב כדי להתמודד עם הטענה שאין שבילים לכל החלקות, אין בה להתמודד עם הטענות אודות אי-התאמה בין השערים המוקצים לחלקות המסוימות ואין בה להצביע על נוחות ובטיחות באותם שבילים שקיימים. באשר לטענה אודות ניסיונות קונקרטיים לפנות למשיבים, יצוין כי בעת כתיבת תגובת המשיבים הם היו מצויים בשיאו של הליך מתמשך מול אחד העותרים בעתירה זו - **העותר 3**, שהגיש ב-18.10.20 **עתירה מנהלית שכל עניינה היה הוספת שער נוסף להיתר** שלו ושל בנו, בשל הקושי הרב הכרוך בהגעה לאדמותיו בדרך הארוכה והמאתגרת מהשער שנרשם בהיתר החקלאי שבו החזיקו, לאחר שפניותיהם למשיבים נענו בשלילה (ראו כתב העתירה בעת"מ 10-30834-20 עמאר נ' המפקד הצבאי לאזור הגדה המערבית, ס' 12, 56-57, 70 (לא פורסם)).

עותק של כתב העתירה בעת"מ 20-10-30834 מצ"ב ומסומן ג'

27. שוב, בהתייחסותם לעותר 3 בתגובתם מציינים המשיבים שיש בידו היתר חקלאי המאפשר לו להיכנס בשני שערים, והדבר נאמר כאילו מלכתחילה המשיבים סיפקו לו היתר בהתאם לצרכיו ולמצב השטח. גם לגבי המשיבים נמנעו מלהזכיר בתגובתם שההיתר מאפשר לו כעת מעבר בשער הקרוב יותר לאדמותיו כתוצאה מהעתירה המנהלית שהגיש. הבקשה לתקן את פרטי ההיתרים הוגשה ב-06.08.20, והעתירה נמחקה לבסוף בהסכמה, ב-10.12.20, לאחר שהתקבלו הסעדים שהתבקשו מלכתחילה, ונפסקו הוצאות לטובת העותר 3 ובנו.

עותק של ההחלטה להטיל הוצאות בעת"מ 20-10-30834 מצ"ב ומסומן ד'

ה. צמצום התנובה החקלאית וסוגי גידולים

28. המשיבים כופרים בטענות העותרים אודות פגיעת המגבלות בעבודה החקלאית וצמצום עד קרוב לאפס של גידולי השדה במרחב כתוצאה מכך, וטוענים שלא השתנו דפוסי הגידול והיקף הגידולים במרחב התפר מאז הקמת הגדר. המשיבים טוענים גם כי "גם אם יונח שקיימת ירידה בהיקף העיבוד החקלאי" לא הוכחה ירידה בתנובה החקלאית כפי שנטען על ידי העותרים (ראו ס' 70). כדי להוכיח טענות אלה המשיבים מציגים בתגובתם המקדמית תצלומי אוויר המראים לטענתם כי כבר בשנת 2002 כ-93% מהגידולים החקלאיים במרחב היו של עצי זית והמראים לטענתם שגם כיום מתקיימת חקלאות הדורשת טיפול יומי ומוצבות מספר חממות לגידולים עונתיים. לדוגמא מציינים המשיבים סוג אחד של גידול המוסיף להתקיים - טבק.

29. עם זאת, המשיבים לא צירפו דו"ח פיענוח שעל בסיסו נטענים הדברים, ולא ברור לעותרים כיצד לעמדת המשיבים מוכיחים התצלומים שצירפו את טענותיהם בדבר סוגי הגידולים ובדבר רמות התנובה החקלאית המופקת כיום, בין מהגידולים האחרים ובין מעצי הזית. בנוסף יטענו העותרים כי ישנן סתירות משמעותיות בעניין זה בתגובת המשיבים, כאשר לצד טענותיהם בדבר רציפות הפעילות החקלאית במרחב התפר הם מציינים כי "המשיבים אינם חולקים על כך שקרקעות רבות במרחב התפר אינן מעובדות, וסיור שערך קמ"ט חקלאות במקום העלה כי רבות מהן נדרשות לקלטור, חריש וריסוס נגד עשבייה" (ס' 73), ו"יוער כי לגורמי המשיבים מוכרת התופעה של הפסקת עיבוד חקלאי" (ס' 74).

30. לאור טענות המשיבים בעניינים אלה פנו העותרים לקבלת חוות דעת מומחית אודות פיענוח תצלומי אוויר של מספר נקודות באזור נושא העתירה. על פי חוות הדעת, השוואת תצלומי אוויר מ-2002 לתצלומים מהשנים 2019 או 2020 **מאשרת באופן מלא את גרסת העותרים ומספרת בדיוק את אותו הסיפור העולה מכתב העתירה ומתצהיריהם, כאשר השינויים העיקריים עליהם מצביעה המומחית הם:**

א. קיומן של חלקות רבות שהיו מעובדות בגידולי שדה לפני הקמת הגדר, והן כיום נטושות ולא מעובדות.

ב. קיומן של חלקות שהיו מעובדות בגידולי שדה וכיום נטועים בהן עצי זית.

ג. קיומן של חלקות נטועות בעצי זית שהיו מטופחות וכיום נראה שאינן מטופלות.

עותק חוות הדעת המומחית, גב' חגית עופרן, מצ"ב ומסומן ה'

1. מרעה

31. המשיבים לא הכחישו את טענת העותרים שקפ"ק 2017 החיל מגבלות חדשות על רועי צאן, ושביניהן היתר יינתן רק לגבי אדמות מראה שבבעלות המבקש, ורק אם שטח המרעה הוא עד 2.5 ק"מ מרחק מהדיר או הרפת. המשיבים גם לא העלו טענות להצדקת ההחמרה הזאת והתייחסו לסוגיה באופן שולי, באמירה שעל פי הידוע להם רק אחד מהעותרים בעתירה זו הוא רועה צאן למחיתו.

32. מכל מקום, לטענת המשיבים (ס' 40 לתגובתם) העותר האחד המחזיק בעדרי צאן לא הגיש בקשה להיתר. גם אם טענת המשיבים נכונה בנקודת זמן זו, הרי שאינה מתייחסת למצבים הקונקרטיים המתוארים בתצהירי העותרים 4 ו-7, לפיהם החזיקו בעדרי צאן נכבדים לפני בניית הגדר והחלת משטר ההיתרים עליהם, וצמצמו את היקף עבודת המרעה עד קרוב לאפס בשל התדרדרות הדרגתית במדיניות. מהמקרים שלהם ומניסיונו של העותר 8 עולה כי ככל שמספרי רועי הצאן מבין העותרים ומבין אוכלוסיית מרחב התפר ירדו, כמו גם בקשותיהם להיתרים, זוהי עדות לתוצאות ההרסניות של משטר ההיתרים, ולא לכושרו.

33. למעלה מן הצורך נזכיר, **העותר 4** תיאר כי מאז 2015 מנעו את כניסתו בשערים למרחב, וסרבו לבקשות שהגיש, עד שהרים ידיים, ויתר על המרעה במרחב התפר, והקטין את העדר על מנת להסתפק במרעה באזור ביתו.

העותר 7 תיאר גם הוא כיצד משטר ההיתרים אילץ אותו לוותר בהדרגה על חלקים מהעדר שהחזיק, ולצמצם את חלקו של המרעה בפרנסתו ואורח חייו. גם בעניינו אין בנתונים שהביאו המשיבים כדי להפריך את גרסתו.

ז . ס י כ ז מ

34. לאור האמור לעיל, אין בטענות העובדתיות שהציגו המשיבים לסתור את העובדות שהוצגו בכתב העתירה ובתצהירי העותרים.

35. כפי שתואר לעיל, היקף ההיתרים שניתנו צנח באופן מובהק בשנים שמאז פרסום עדכון קפ"ק 2014. המשיבים מצביעים בכל הקשר והקשר על כל כך שיש לעותרים היתרים אחדים וכן מתנפלים על אי-הגשת בקשות ע"י העותרים כמוצאי שלל רב, ומנסים לייצר כך נרטיב אבסורדי ומזלזל לפיו הסיבה היחידה שהעותרים לא מצליחים לעבד את אדמותיהם כפי שהיו מעבדים בעבר היא שהם לא מבקשים היתרים. אוסף טענות המשיבים בעניין זה מעיד בעצמו על מידת הסרבול הכרוכה בשימור העבודה בכל חלקה, כאשר מתגובת המשיבים ניתן להבין שעל כל חקלאי לבקש בנפרד שלל היתרים על מנת לעבד חלקה אחת, להילחם על קבלתם – פעמים רבות תוך הגשת עררים ועתירות מנהליות – כשאלה כוללים (ברוב המקרים): היתר חקלאי לעצמו, היתרים לבני משפחתו, היתרים לעובדיו, היתרים לכלי העבודה החקלאיים, היתר להכנסת דשן, והיתר לכלי הרכב שישנע את כל אלה. קשה לראות כיצד רשימה זו מהווה בעיני המשיבים ראייה לנגישות ויעילות של משטר ההיתרים.

36. החומרה בקשיים המתוארים המוערמים על החקלאים מוכפלת כשלוקחים בחשבון שההיתרים אשר בידיהם של חלק מהעותרים הושגו רק לאחר ובעקבות הליכים ממושכים בליווי העותר 8, כפי שתואר לעיל. על כן, העובדה כי חלק מהעותרים מחזיקים בהיתרים איננה מהווה תמיכה לגרסת המשיבים בתגובתם המנסה לשרטט מערכת מתפקדת ומאפשרת. המקרים האלה הם תוצאה של המאמצים האדירים והבלתי סבירים בעליל שנאלצים החקלאים להשקיע על מנת לשמר את נוכחותם בקרקעות שבבעלותם ולעבדן.

37. באשר למגבלות גודל החלקות והחמרות אחרות בעדכונים האחרונים לקפ"ק, הציגו המשיבים עובדות לא מדויקות ו/או מטעות. מצב הדברים העובדתי האמיתי, זה העולה מכתב העתירה ומתשובה זו, הוא כי הנהלים הוחמרו והחסמים הוערמו, ובתוספת היישום בפועל שפעמים רבות הוא שרירותי – פוגעים אנושות ביכולתם של העותרים הפרטניים לקבל היתרי כניסה על פי צרכיהם, ואם קיבלו – לממשם.

38. בין ההחמרות המשמעותיות הן המגבלות על הכנסת ציוד וכלי רכב למרחב, הבעיות בדרכי גישה לחלקות, והקשר של שני אלה לצמצום העבודה החקלאית במרחב בדרכים שונות. עוד הוזכר צמצום המרעה כדרך חיים ופרנסה, גם זאת בעקבות ההחמרות האחרונות בנהלים. תגובתם המקדמית של המשיבים מנסה לסתור את העובדות שנפרשו בעתירה, אך בחינה מעמיקה של העובדות מוכיחה שטענות העתירה מדויקות.

תשובה זו נתמכת בתצהירה של גב' ג'סיקה מונטל, מנכ"לית המוקד להגנת הפרט, העותר 8 בעתירה.

קלה ספיר, עו"ד

היום: 29.09.21, בתל אביב.

מיכאל ספיר, עו"ד

ב"כ העותר